

SOBRE EL SOMRIURE D'EN JAUME BOFILL

per AGUSTÍ D'ARANA I SAGNIER

El somriure d'en Jaume Bofill tenia una alegria d'una mena especial. Amb aquell somriure no ens informava solament d'un episòdic estat psicològic seu, provocat per qual-sevol pensament agradable o positiu: més aviat afirmava que l'opacitat de les coses, dels esdeveniments i de nosaltres mateixos no és un estat ni natural ni definitiu.

En una ocasió va explicar un accident que acabava de passar, crec recordar, a la carretera de Vallvidrera. Una vintena de nens hi havien mort. Durant el relat el seu rostre reflectia tristesa, una tristesa que semblava afirmar intrínsecament l'infortuni del fet. En acabar el seu rostre s'illuminà de cop i volta amb el seu somriure característic. Semblava dir que aquell esdeveniment nefast es podia transfigurar completament i deixar de ser-ho.

Amb quin dret? Aquesta pregunta ha de sorgir, sempre, és clar, que no se'n tingui la resposta per endavant. ¿Amb quin dret es passa de l'opacitat a la claror, si tant l'una com l'altra són més que uns estats psicològics?

Allò que és immediatament cognoscible, ¿no ens invita a romandre més aviat en la tristesa profunda d'un inacabable horitzó de desgràcies del qual solament podem sortir amb sensacions psicològiques d'alegria?

Estar immersit en l'opacitat i topar amb el somriure d'en Bofill plantejava una disjuntiva excloent: o bé l'opacitat no és l'últim i el somriure té raó, o bé el somriure és una men-

tida. Si és una mentida, ho és com les falses promeses de felicitat de la mena d'aquells que, per una via o una altra, no han respectat l'anomenat principi de realitat. En aquest cas, som davant un fenomen subversiu i per tant inoportú, ja que és un avís del fet que no s'ha respectat l'ordre vigent que, com a mínim però també com a màxim, ens permet sobreviure. També seria un somriure cruel si fos mentida, perquè enganyaria una fibra última i total.

Bofill, òbviament, no era cruel; en conseqüència, el seu somriure no podia ser mentida. Però, si era veritat, ¿on col·locar tot el nostre saber i la nostra experiència sobre les desgràcies del món? No es tracta solament de la interminable llista que la història —universal o de cada u— ens ofereix; es tracta que la desgràcia ha passat a formar part del concepte mateix de l'home i del món. ¿O no és veritat que el llegat de molts pensaments moderns és la ciència de la gènesi perversa de l'humà? Als nostres ulls —i en això no hi ha gaires opcions—, la cultura és la diferència sorgida del caos, la pau nascuda de la guerra i l'amor de l'interès. I això, no pas d'un cop per sempre, sinó que la cosa perversa ha de sostenir i alimentar permanentment allò que avui és. En conseqüència, allò que avui és pot ser molt tolerable, però de cap manera mereixedor, segons sembla, del somriure d'en Bofill.

Malgrat tot, en Jaume Bofill somreia amb el seu característic somriure. El seu fonament filosòfic era la piràmide dels éssers, sostinguda en la seva cúspide per la plenitud de l'Ésser diví a través dels fils de l'analogia, gràcies a la qual aquest o aquell ésser determinat és arrencat de la tristesa del seu confinament, de la seva opacitat. Però una tal filosofia no sempre —ni tan sols gaire sovint— illumina el rostre dels seus adeptes com era el cas d'en Bofill. En conseqüència, hi havia alguna cosa més. Hi havia, presumiblement, una experiència privilegiada, un do especial de la llum, per sobre i enllà de la conceptualització filosòfica.

Tret que, en una hipòtesi que torno a rebutjar, el seu somriure fos mentider.

Reproduir en un mateix el somriure d'en Bofill no depèn merament del lliure albir. No obstant, fer l'exercici lògic necessari per respectar les seves condicions de possibilitat ja és tenir alguna cosa d'ell, potser una ombra, desdibuixada si voleu, però ja és alguna cosa.

I des d'això que en tenim, ¿què n'hem de fer, de la part substancial de la nostra biblioteca dedicada a la lúgubre, però manifestament realista i necessària anàlisi de la gènesi perversa de la cultura, o sigui, de nosaltres mateixos? Bofill va explicar com aconseguia descendir-hi. Des del capdamunt de la piràmide, els pisos successius s'ordenaven i adquirien consistència. ¿Com hem de recórrer el camí invers? ¿Com passar de la labilitat de l'ésser històricament constituït a partir de la seva pròpia precarietat i erosionat també per ella, a l'ordre serè de l'ésser primàriament consistent?